תלמוד בבלי · מפרשים על המסכתות הקטנות · נחלת יעקב

נחלת יעקב על מסכת גרים

רבי יעקב נאומבורג

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

נחלת יעקב על מסכת גרים

רבי יעקב נאומבורג

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/נחלת-יעקב-על-מסכת-גרים/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה א 5
הלכה ב 5
הלכה ג 5
הלכה ד 6
הלכה ה 7
הלכה ו 7
הלכה ז 8
הלכה ח 9
הלכה ט 9
הלכה י 10
הלכה יא 11
פרק ב 13
הלכה א 13
הלכה ב 14
הלכה ד 15
הלכה ה 16
הלכה ו 16
פרק ג 18
הלכה א 18
הלכה ב 18
הלכה ג 18
הלכה ד 19
הלכה ה 19
הלכה ו 19
הלכה ז 20
הלכה ח 21
הלכה ט 21
הלכה י 21
הלכה יא 22
הלכה יג 22

פרק ד 22
הלכה א 22
הלכה ב 22
הלכה ג 23

פרק א

הלכה א

הרוצה להתגייר אין מקבלין אותו מיד אומרים לו כו'. כל זה מבואר במסכת יבמות דף מ"ז ע"א. ת"ר גר שבא להתגייר בזה"ז אומרים לו מה ראית שבאת להתגייר אי אתה יודע שאומה ישראל בזה"ז דווים דחופים וסחופים ומטורפין ויסורין באין עליהן ע"כ פרש"י סחופים שפלים וכפויין כמו סחופי כסא כפי' הכלי וכ"כ הטור בי"ד סימן רס"ח וכ"כ הרמב"ם פי"ז מהא"ב. והטעם שאומרים לו מה ראית להתגייר מפרש שם בגמרא משום דאי פריש נפרוש דא"ר חלבו קשים גרים לישראל כספחת. והב"י בסי' רס"ח הביא בשם הסמ"ג טעם אחר כדי שלא יאמר לאחר מכאן אלו הייתי יודע עונשן של מצות לא הייתי מתגייר:

ונהרגין על המילה ועל הטבילה כו'. מבואר בכמה מקומות בש"ס שהמלכות גזרו על המילה ועל טבילה ועל שומרי שבת כדאיתא במס' שבת [דף קל] ובמס' מעילה [דף יז ובר"ה דף יט] וכן איתא במד"ר פרשת אמור פרשה ל"ב על הפסוק סביב רשעים יתהלכון סביב לצדיקים הרשעים מהלכין הא כיצד בשעה שהרשעים עולין מתוך גיהנם ורואים את הצדיקים יושבים בשלוה בתוך ג"ע נפשם מתמענה עליהם הד"ד רשע יראה וכעס אימתי כרום זולת כשירומם הקב"ה מצות בזוית בעולם מה לך יוצא לסקול שמלתי את בני מה לך יוצא לשרוף על ששמרתי השבת מה לך יוצא להרג שאכלתי מצה כו' הרי מבואר שכמה פעמים נהרגין על המצות וכל זה היו אומרים לו כדי לאיים עליו דאי פריש נפרוש:

הלכה ב

אם אמר איני כדאי כו'. בגמרא דיבמות שהבאתי לעיל לא מצינו לשון זה אלא הכי איתא התם אם אמר יודע אני ואיני כדאי מקבלין אותו מיד פרש"י איני כדאי ואיני ראוי להשתתף בצרתן ומי יתן ואזכה לכך וכ"כ הטור והרמב"ם במקומות הנ"ל כלשון הש"ס דיבמות אבל לפי גירסא דהכא צריכין לפרש דהכי פי' אם אמר איני כדאי ובשביל כך אינו רוצה לקבל עול המצות פוטרין אותו מיד. ולשון הרמב"ם מבואר יותר ואם אמר איני רוצה פוטרין אותו מיד:

הלכה ג

קבל עליו הורידהו לבית הטבילה כו'. יש לתמוה על זה דהל"ל דמלין אותו ואח"כ מטבילין אותו והכי איתא להדיא במסכת יבמות דף מ"ז ע"ב קיבל עליו מלין אותו מיד

נתרפא מטבילין אותו מיד וכ"כ כל הפוסקים בתחלה מלין אותו ואח"כ מטבילין וא"כ קשה על הש"ס דהכא דקתני קיבל עליו מטבילין אותו משמע דטבילה קודם המילה ואפשר לומר דהש"ס דהכא לא נחית לפרש הסדר אלא דבפ' זה מפרש כל דיני טבילה ובפרק השני מפרש דיני המילה אבל לעולם דהש"ס דהכא ס"ל נמי דלענין הסדר בעינן מילה קודם טבילה. ועי"ל ע"פ מה שהקשה הרמב"ן למה משהינן טבילה אחר המילה דהא צריכין להמתין עד שיתרפא מן המילה וא"כ צריכין להשהות הטבילה ולמה לא טבלינן לי' מיד ותירץ כיון דהמילה קשה עליו מש"ה מלין אותו תחלה דאי פריש נפרוש אבל בדיעבד אי טבל תחלה כשר עכ"ל הרמב"ן ז"ל וכ"כ הב"י בדיעבד אי טבל תחלה הוי גר ולפ"ז י"ל דברייתא דהכא ס"ל כקושית הרמב"ן ז"ל לכן ס"ל באמת דמטבילין אותו תחלה כדי שלא נצטרך להשהות הטבילה עד שיתרפא מן המילה:

ואומרים לו מקצת דקדוקי מצות כו'. הכי איתא ביבמות דף מ"ז ע"א אם אמר יודע אני ואיני כדאי מקבלין אותו מיד ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות ומודיעין אותו עון לקט שכחה ופאה ומעשר עני. ומפרש בגמרא מ"ט א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן בן נח נהרג על פחות משוה פרוטה ולא ניתן להשבון פרש"י ומודיעין אותו עון לקט שכחה ופאה שלא יאמר עניים הללו הלוקטין פאת שדה גזלנים הם ועומד עליהם והורגן בדיניהם שבני נח מוזהרין על הגזל בסנהדרין ואזהרתן זו היא מיתתן דלא בעי התראה לפיכך ב"נ נהרג על פחות משו"פ משום דקפיד על דבר מועט ולגבי ישראל הוי מחילה. ולא ניתן להשבון אינה בחזרה אלא נהרג דגבי ישראל כתיב והשיב את הגזילה אשר גזל אבל בבן נח אמרינן בסנהדרין אזהרתן זו היא מיתתן וכיון שעבר על אחת משבע מצות נהרג. לישנא אחרינא מודיעין אותו עון לקט שכחה ופאה הואיל והן מקפידין על הממון כ"כ כדאמר דנהרג על פחות משו"פ מודיעין אותו עון לקט כו' שמא יחזור בו מלהתגייר ולשון זה עיקר דאי משום טעמא קמא מאי לשון עון שכחה ופאה יודיעהו שילקטו עניים בשדהו עכ"ל רש"י. ועפ"ז י"ל דגמ' ס"ל כל"ק דרש"י ומש"ה קתני הכא ע"מ שהוא נותן בלקט כו' כקושית רש"י ז"ל אבל בש"ס דיבמות דקתני ומודיעין אותו עון לקט כו' ס"ל כלישנא בתרא דרש"י ודו"ק:

הלכה ד

כשם שאומרים לאיש כו'. שם ביבמות דף מ"ז ע"ב אשה נשים מושיבות אותה במים עד צוארה ושני ת"ח עומדים לה מבחוץ ומודיעין אותה מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות ע"כ. אבל דאיתא הכא ע"מ שתהא זהירה בנדה ובהדלקת הנר לא מצינו בש"ס מזה. וכן הרמב"ם והטור והש"ע לא כתבו מזה מידי ואפשר דגמרא דהכא ס"ל דמש"ה

מודיעים אותה הנהו מצות דאיתא במסכת שבת פ' במה מדליקין על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן על שאינן זהירות בנדה בחלה ובהדלקת הנר וע"ש הטעם ומש"ה מודיעין אותה כי היכא דאי פרשה נפרשה וכמו דמודיעין לאיש עון לקט שכחה ופאה ומעשר מה"ט דאי פריש נפרוש ה"נ באשה מודיעין אותה מה דקשה לה כי היכא דנפרשה וצריכין לומר דהא דקתני הכא בנדה ובהדלקת הנר לאו דוקא אלא דה"ה חלה דמ"ש חלה מהני ואפשר שהוא טעות הדפוס ובאמת כצ"ל ע"מ שתהא זהירה בנדה ובחלה ובהדלקת הנר:

הלכה ה

טבל ועלה כו'. בגמרא משמע דקודם מילה היו אומרים לו דברים הללו דהכי איתא התם כשם שמודיעין אותו עונשן של מצות כך מודיעין אותו מתן שכרן אומרים לו הוי יודע שעה"ב אינה עשויה אלא לצדיקים וישראל בזה"ז אינן יכולין לקבל לא רוב טובה ולא רוב פורענות. והרמב"ספרק י"ד מהא"ב הוסיף בדברים אלו וז"ל ומודיעין אותו שע"י עשיית מצות אלו יזכה לחיי עוה"ב ושאין שם צדיק גמור אלא בעל החכמה שעושה מצות אלו ויודען. ואומרים לו הוי יודע שעוה"ב אינו צפון אלא לצדיקים והם ישראל וזה שתראה ישראל בצער בעוה"ז טובה היא צפונה להם שאינן יכולין לקבל רוב טובה בעוה"ז כאומות שמא ירום לבם ויתעו ויפסידו שכר עוה"ב כענין שנאמר וישמן ישרון ויבעט. ואין הקב"ה מביא עליהם רוב פורענות כדי שלא יאבדו אלא כל האומות כלין והן עומדין ומאריכין בדבר הזה כדי לחבבן אם חזר בו ולא רצה לקבל הולך לדרכו ואם קבל אין משהין אותו אלא מלין אותו מיד עכ"ל הרמב"ם. הרי להדיא דכל הנ"ל היו אומרים לו קודם מילה וטבילה והכא קתני שהיו אומרים לו כן לאחר טבילה ואפשר לומר דאפ"ה לא פליג גמ' דהכא אתלמודא דידן דבברייתא דיבמות קתני ומטבילין אותו ושני ת"ח עומדים ע"ג ומודיעין אותו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות וא"כ י"ל דמודיעין אותו נמי שכרן של מצות וזהו בכלל מה שאמרו מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות ר"ל עונשן ושכרן וכן יש לפרש כוונת הרמב"ם במ"ש לעיל בפ' שהבאתי לעיל ומאריכין בדבר הזה כדי לחבבן. כוונתו דלאחר הטבילה אומרים פעם שנית שכרן של מצות כדאיתא הכא:

הלכה ו

גר שמל ולא טבל כו'. הלכה זו תמוה מאוד. חדא לפי גרסא דהכא קשה מאי איכא בין ר"א ור"ע כיון דר"א ס"ל הכל הולך אחר המילה משמע אם מל ולא טבל הוי גר ואם טבל ולא מל אינו גר. ור"ע אמר דאין הטבילה מעכבת משמע נמי דמילה היא עיקר וא"כ מאי

בינייהו ובמאי פליגי. ועוד לגי' דהכא קשה דר"א אדר"א דאיתא במסכת יבמות דף מו ע"א ת"ר גר שמל ולא טבל רא"א ה"ז גר שכן מצינו באבותינו שמלו ולא טבלו טבל ולא מל ר' יהושע אומר ה"ז גר שכן מצינו באמהות שטבלו ולא מלו וחכ"א טבל ולא מל מל ולא טבל אינו גר עד שימול ויטבול ור"י נמי נילף מאבות ור"א נמי נילף מאמהות ומסיק הש"ס אלא בטבל ולא מל כ"ע ל"פ דמהני כי פליגי במל ולא טבל ר"א יליף מאבות ור"י באבות נמי טבילה הוי ע"כ רש"י ד"ה באבותינו שמלו בימי משה כשיצאו ממצרים ויצאו מכלל בני נח לקבל התורה ולקבל פני השכינה. מאמהות נשותיהן שטבלו כדמפרש לקמן דאם לא טבלו במה נכנסו תחת כנפי השכינה. הרי מוכח מזה דבטבל ולא מל מהני בין לר"א ובין לר"י ולא פליגי רק במל ולא טבל דלר"א גם זה מהני ולר"י לא מהני וא"כ לר"א בין מל ולא טבל או טבל ולא מל מהני והכי קאמר ר"א הכל הולך אחר המילה משמע דטבל ולא מל לא מהני וכן הא דקתני הכא רע"א אין טבילה מעכבת הוי נמי נגד סוגיא דיבמות פרק הערל (יבמות דף עא ע"א) דמסקינן אליבא דר"ע דקרא דתושב ושכיר האמור גבי פסח אתיא למעט גר שמל ולא טבל דאינו אוכל בפסח דס"ל לר"ע דאינו גר עד שימול ויטבול והכא קתני דר"ע אית ליה דאין הטבילה מעכבת. לכן אם אנו רוצין ליישב שלא יהא גמרא דהכא חולק על הש"ס דיבמות צריכין להגיה וכצ"ל הכא טבל ולא מל ה"ז גר מל ולא טבל ה"ז גר דברי ר"א ר"א טבילה מעכבת וזהו ממש כמסקנת הש"ס דיבמות. וכן אי גרסינן רע"א טבילה מעכבת נמי א"ש דר"ע ס"ל נמי כר"י וכן הוכיחו תוס' שם ד"ה כי פליגי דס"ל לר"ע כר"י אבל לא מטעמיה ע"ש ודו"ק:

הלכה ז

כל המתגייר כו'. כ"כ הרמב"ם פי"ג מהא"ב הלכה י"ד וז"ל המצוה נכונה כשיבוא גר או גיורת להתגייר בודקין אחריו שמא בגלל ממון שיטול או בשביל שררה שיזכה לה או מפני פחד בא להכנס לדת ואם איש הוא בודקין אחריו שמא עיניו נתן באשה יהודית ואם אשה היא בודקין שמא עיניה נתנה בבחור מבחורי ישראל ע"כ:

משום אהבה משום יראה ר"ל מאהבת אדם או מאהבת הגדולה וכמ"ש הרמב"ם ומשום יראה היינו מיראת אדם או מפני הפחד וכמ"ש הרמב"ם:

ורבים מעמי הארץ כו'. מסיפא דקרא דייק דכתיב כי נפל פחד היהודים עליהם וא"כ כיון שנתגיירו מפני פחד אינן גרים וה"נ איתא ביבמות דף כ"ד ע"ב ת"ר אין מקבלין גרים לימות המשיח כיוצא בו לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה עכ"ל:

הלכה ח

האיש מטביל כו'. ביבמות דף מ"ז ע"ב אשה נשים מושיבות אותה במים עד צווארה ושני ת"ח עומדים מבחוץ ומודיעין אותה מקצת מצות קלות והא דקתני הכא האיש מטביל את האיש לאו דוקא איש אחד דהא קי"ל דלטבילת גרים בעינן ג' כדאיתא ביבמות דף מ"ו ע"ב א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן גר צריך שלשה משפט כתיב ביי'. פרש"י משפט כתיב ביה משפט אחד יהיה לכם ולגר ואין משפט פחות מג' ע"כ וכ"כ הטור סי' רס"ה וכל עביניו בין להודיע המצות לקבלם ובין המילה ובין הטבילה צריך להיות בג' הכשרים לדון וביום. וא"כ מוכח דלא סגי באיש א'. אלא הא דנקט הכא האיש מטביל את האיש לא אתי לאשמעי' אלא דאיש צריך לטבול בפני אנשים ואשה בפני נשים והת"ח עומדים מבחוץ בטבילת האשה וכ"כ בש"ע סי' רס"ח דאשה הנשים מושיבין אותה במים ובית דין עומדין מבחוץ. ואף על גב לברייתא שהבאתי קתני נמי ושני תלמידי חכמים עומדין מבחוץ משמע דסגי בשנים כבר הקשה זה בש"ס בדף הנ"ל ומשני הא אמר ר' יוחנן לתנא תני שלשה:

הלכה ט

גר שנתגייר כו'. יגעתי הרבה לפרש הלכה זו כי לא מצאתי רמז מזה בש"ס עד כי האיר ה' עיני וראיתי כל הלכה זאת מפורשת בתוספת' דמסכת טהרות פרק ט'. רק שיש כאן איזה טעיות. וז"ל התוספתא ע"ה שקיבל עליו והיו לו טהרות ואמר ברי לי שלא נטמאו בזמן שהן עשויות אע"ג אחרים אסורות לו ואסורות לכל אדם ע"ג עצמו מותרות לו ואסורות לכל אדם רע"א אם [מותרות לו מותרות לכל אדם ואם אסורות לכל אדם אסורות לו וכן עובד כוכבים שנתגייר והיה לו יין ואמר ברי לי שלא נטמא בזמן שהוא עשוי ע"ג אחרים אסור לו ואסור לכל אדם ע"ג עצמו מותר לו ואסור לכל אדם רע"א אם] מותרת לו מותרת לכל אדם ואם אסור לכל אדם אסור לו ע"כ לשון התוספתא והביאה הר"ש בריש פ"ח דטהרות וכתב עלה וז"ל על גב אחרים שיש עמי הארץ אחרים שעשו לו קודם שקבל עליו דברי חבירות והוא אמר ברי לי שבטהרה נעשו. וכן עובד כוכבים שנתגייר לענין יי"נ נקט ליה כגון שהיתה לו גת בעוטה שנתעסק בה עובד כוכבים קודם שנתגייר זה והוא אומר ברי לי שלא התחיל למשוך בידו עכ"ל הר"ש. ועפ"ז מבואר היטב הלכה זו אלא שחסר כאן בבא אחת והיינו החלוקה בין נעשית ע"ג אחרים או שנעשית ע"ג עצמו דבזה הוא עיקר פלוגתייהו דבנעשו ע"ג אחרים ת"ק נמי מודה דאסורות לו ולאחרים וא"כ עיקר הפלוגת' חסר הכא. ומ"ש כאן אם אמר ע"ג חבר נעשו כו' בזה ר"ע נמי מודה כיון שאמר שחבר עשא' בטהרה נאמן וכיוצא בזה איתא במסכת דמאי פ"ג וד':

הלכה י

ישראל שהלוה כו'. מפשט' הלכה זו משמע דר"י חולק על הת"ק דאילו לת"ק ליכא חילוק בין זקפן במלוה מתחלה ור"י מפליג. אמנם לפ"ז יהא סוגיא זו נגד גמרא ערוכ'. דבפ' איזהו נשך (בבא מציעא דף ע"ב ע"א) גרסי' הכי ת"ר ישראל שלוה מעות מן העובדי כוכבים ברבית וזקפן עליו במלוה ונתגייר אם קודם שנתגייר זקפן עליו במלוה גובה את הקרן וגובה את הרבית ואם לאחר שנתגייר זקפן עליו במלוה גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית. וכן עובד כוכבים שלוה מעות מישראל ברבית וזקפן עליו במלוה ונתגייר אם עד שלא נתגייר זקפן עליו במלוה גובה את הקרן וגובה את הרבית ואם משנתגייר זקפן עליו במלוה גובה את הקרן ואינו גובה הרבית ר' יוסי אומר עובד כוכבים שלוה מעות מישראל ברבית בין כך ובין כך גובה את הקרן וגובה את הרבית. אמר רבא מ"ט דר' יוסי כדי שלא יאמרו בשביל מעותיו נתגייר זה ע"כ הגמרא. פרש"י וזקפן עליו במלוה. לאחר זמן חישב עמו על הרבית וזוקף הכל ביחד במלוה וכתב לו שטר עליהם כך וכך אני חייב לפלוני. וגובה את הרבית. דמשעת זקיפה הוי כגבוי. בין כך ובין כך אסיפא פליג וטעמא כדמפרש ואזיל שלא יאמרו כוי עכ"ל רש"י. ולפ"ז אי ס"ד דר"י פליג את"ק ולת"ק ליכא חילוק בין זקפן עליו במלוה ללא זקפן אלא דבכל ענין ס"ל לת"ק דאינו גובה את הרבית. א"כ ת"ק דהכא דלא כמאן לא כר"י ולא כת"ק דר"י בגמרא. לכן היה נ"ל בהשקפה ראשונה דר' יהודא לפרושי טעמא דת"ק אתא וה"ק ר' יהודה הא דקאמר הת"ק דא"ג הרבית מיירי שלא זקפן עליו במלוה קודם שנתגייר אבל אם זקפן עליו מתחלה במלוה מודה ת"ק דגובה הכל וא"כ ר' יהודה ות"ק דהכא ס"ל כת"ק דר' יוסי בגמ' ואע"ג דקתני ר' יהודה אומר והאי לישנא משמע דפליג. אין זה קושיא ועי' בתוי"ט פ"ג דמס' בכורים ד"ה הגיע לארמי אובד אבי שהביא כמה משניות ששנוים בלשון מחלוקת ולא באו אלא לפרש. אכן ראיתי בתוספתא דב"מ פ"ה וז"ל ישראל שלוה מעות מעובד כוכבים ועובד כוכבים מישראל ונתגייר בין שזקפן עליו עד שלא נתגייר ובין שזקפן עליו משנתגייר גובה את הקרן ואינו גובה את הריבית דברי ר"מ ר' יוסי אומר עובד כוכבים שלוה מנות מישראל ונתגייר בין שזקפן עליו במלוה עד שלא נתגייר ובין שזקפן עליו במלוה משנתגייר גובה את הקרן ואינו גובה הרבית וישראל שלוה מעות מעובד כוכבים ונתגייר וזקפן עליו במלוה עד שלא נתגייר גובה את הקרן ואת הרבית משנתגייר גובה את הקרן ואינו גובה הרבית עכ"ל התוספתא. ועפי"ז יש לומר דר' יהודה פליג על הת"ק. ובאמת דלת"ק ליכא חילוק בין זקפן ללא זקפן וס"ל כר"מ בתוספתא דלא מפליג כלל אלא דבכל ענין א"ג הרבית ורבי יהודה דמפליג ס"ל כת"ק

דרבי יוסי דבפ' איזהו נשך. אכן אין ראיה מתוספתא הנ"ל דבלא"ה קשיא דרבי יוסי אדרי יוסי בתרתי דבגמ' קאמר ר' יוסי עובד כוכבים שלוה מישראל בכל ענין גובה הרבית ובתוספתא קאמר דבכ"ע א"ג הרבית. וכן בישראל שלוה מעובד כוכבים. בגמ' לא פליג ר' יוסי את"ק ובתוספתא מפליג בין זקפן ללא זקפן וזהו מלתא בלא טעמא ומיהו אנן קי"ל כר' יוסי בגמ' ועיין בי"ד סי' קע"א:

הלכה יא

הא כיצד נולד כו'. ר"ל כיצד דין בכור אצל הגר מפרש ואזיל. ואע"ג דלא תנא מידי מבכור קודם לזה שייך לישנא דכיצד ומצינו כיוצא בזה במנחות פי"א משנה ד' כל המנחות יש בהן מעשה כלי בפנים ואין בהן מעשה כלי מבחוץ. כיצד שתי לחם ארכן ז' ורחבן ד'. ואע"ג דמקודם לא איירי מידי משתי לחם קתני הלשון כיצד ומפרש אח"כ מעשה שתי לחם ולחם הפנים. וכתב התוי"ט שם ד"ה כיצד וז"ל הוא שואל על סבת היות לחם הפנים נאפה בדפוסים וא"כ ה"נ שייך לשון כיצד ר"ל כיצד דין הבכור ומפרש אח"כ הדין:

נולד לבן אדם בן בכור כו'. נראה דמיירי שנתגיירה אשתו עמו דהא בכור לכהן בפטר רחם תלה רחמנא אע"כ דמיירי שנתגיירה אשתו עמו ולא היה להם בני' בגיותן לכן נולד לו בן בכור עד שלא נתגייר פטור ומשנתגייר ילדה לו אשתו בן בכור חייב והכי איתא בר"פ יש בכור משנה א' מי שלא היה לו בנים ונשא אשה שכבר ילדה עודה שפחה ונשתחררה עודה עובדת כוכבים ונתגיירה משבאת לישראל ילדה בכור לנחלה ואינו בכור לכהן. ופי' הרע"ב דלענין נחלה דאב כתיב ראשית אונו והרי לא היה לזה בנים ולענין כהן תלה רחמנא בפטר רחם. ר"י הגלילי אומר בכור לנחלה ולכהן שנאמר פטר רחם. בישראל עד שיפטרו רחם מישראל ופי' הרע"ב דבנים הנולדים בנכריותה לא פטרי ע"כ. ואנן קי"ל כת"ק דר"י הגלילי וכ"כ הטור בי"ד סי' ש"ה וז"ל שפחה שילדה ואח"כ נשתחררה ועובדת כוכבים שילדה ואח"כ נתגיירה וילדו אח"כ פטורין מן הבכורה נתעברה השפחה והעובדת כוכבים ובעודן מעוברת נשתחררה השפחה ונתגיירה העובדת כוכבים וילדו חייבין בבכורה ספק אם ילדו קודם שנשתחררו ונתגיירה אם לאו פטור עכ"ל הרי מבואר דנקט הכל באשה. א"כ ע"כ צ"ל דהכא נמי מיירי שנתגיירה אשתו עמו וכמ"ש. או אפשר לומר דברייתא דהכא ס"ל כר"י הגלילי ולפ"ז י"ל דמיירי אע"פ שהיה להם בנים מקודם לכן אפי"ה אם נולד להם בן אחר שנתגיירו חייב דבנים שהיה להם בגיותן אינן נחשבין עד שיפטרו רחם בישראל:

ואם ספק פטור. משום דהוי ספק ממונא ולקולא והכי איתא במסכת חולין דף קל"ד גר שנתגייר וה"ל פרה נשחטה עד שלא נתגייר פטור. ר"ל פטור ממתנות כהונה. משנתגייר

חייב אם ספק פטור שהמוציא מחבירו ע"ה ופריך עלה והרי עיסה נעשית עד שלא נתגייר פטור משנתגייר חייב ספק חייב א"ל ספק איסורא לחומרא ספק ממונא לקולא דא"ר חסדא וכן תני רבי חייא שמנה ספיקות נאמרו בגר ארבע לחיוב וארבע לפטור קרבן אשתו וחלה ובכור בהמה טמאה ובכור בהמה טהורה לחיוב ראשית הגז ומתנות ופדיון הבן ופדיון פטר חמור לפטור וע"ש ברש"י ותוכן דבריו דבארבע קמייתא הוי ספק איסורא לחיוב וד' בתרייתא הוי ספק ממונא ולקולא. ומש"ה קתני הכא בבכור אם ספק פטור דפדיון הבן הוי ספק ממונא ולקולא:

היה לו עיסה לעשות כו'. ר"ל לענין חלה אם נעשית העיסה עד שלא נתגייר פטור מחלה ומשנתגייר חייב כמבואר במסכת חלה פ"ג. והא דתני הכא שדהו לקצור מיירי לענין לקט שכחה ופאה כדאיתא פ"ד דמס' פאה. אכן הא דקתני הכא גבי הלה אם ספק פטור יש לתמוה דבהדיא תנן במתני' דחלה אם ספק חייב וכן מבואר מגמ' דחולין שהבאתי לעיל דקחשיב חלה בהדי ד' ספקות לחיוב משום דהוי ספק איסור וכ"כ הטור והש"ע סי' ש"ל דספק חלה חייב. ועכצ"ל שטעות נפל בדפוס בגמ' דהכא או דגבי חלה צריך למתני ואם ספק חייב או שאנו צ"ל דבמקום חלה צ"ל היה לו פרה לשחוט וזהו מארבע ספיקות דפטורין. אמנם יותר נראה כפי' הראשון דגבי חלה צ"ל חייב. דלפי' השני שכתבתי א"כ קחשיב ג' ספיקות לפטור וקשה הא הוי ד' וע"ק מ"ט לא קחשיב הכא הד' ספיקות לחיוב דהא עיקר הך מס' מיירי מדיני הגר וה"ל לאשמעי' כל הספיקות. אבל אי גרסי' גבי חלה חייב וא"כ קתני הכא שני ספיקות לפטור ואי לחיוב לק"מ די"ל בכל חלוקה תנא ושייר ול"ק מאי שייר דהאי שייר. דהא שייר תרתי. אבל אי גרסי' במקום חלה פרה וא"כ קחשיב ג' לפטור דהיינו פדיון הבן ושדה לקצור ומתנות ולא שייר אלא חדא קשה מאי שייר דהאי שייר. ואין להקשות על הגמ' למה לא קחשיב חמשה לפטור דהיינו שדה לקצור וי"ל דהוי בכלל מתנות דקחשיב בברייתא והיינו מתנות כהונה ומתנות עניים ועוד נ"ל לקיים גי' דהכא דקתני גבי חלה פטור והוא ע"פ ירושלי' דפ"ג דחלה עלה מתני' דקתני גבי חלה ואם ספק חייב תמן תנינן גר שנתגייר והיה לו פרה נשחטה עד שלא נתגייר פטור משנתגייר חייב ספק פטור שהמוציא מחבירו ע"ה תמן אמר ספק פטור והכא אמר ספק חייב א"ר אחי איתותב תקומי רב אמי ואמר מי יאמר לי שהוא נוטל דמים מן השנט עכ"ל וטעות יש בירושלי' וכצ"ל מי יאמר לי שאינו נוטל דמים מן השבט וע"ש במפרש לירושלמי. ר"ל שמפריש חלה מספק אבל אינה נותנה לכהן בחנם אלא נוטל דמיה מן הכהן משום דהמוציא מחבירו ע"ה וא"כ כיון דאינה נותנת

לו בחנם מש"ה קתני הכא פטור ר"ל שאינה כחלה וודאי שנותן לו בחנם אלא שנותנה לכהן ויטול דמיו מן הכהן:

פרק ב

הלכה א

גר נימול כו'. יש לתמוה דקשי' רישא אסיפא דרישא קתני גר נימול לעולם לח' ובסיפא מפליג דנימול פעמים לשמונה. ועוד דהאיך שייך בגר לחלק בין טבלה ללא טבלה. אכן בתר עיונא בגמ' נראה ברור שיש כאן כמה טעיות וה"ג במס' שבת דף קל"ה ע"ח א"ר אסי כל שאמו טמאה לידה נימול לח' אין אמו טמאה לידה אינה נימול לח' שנא' אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים וביום השמיני ימול בשר ערלתו. ושם ע"ב כתנאי יש יליד בית שנימול לא' ויש יליד בית שנימול לח' יש מקנת כסף שנמול לא' ויש מקנת כסף שנימול לח'. יש מקנת כסף שנימול לא' ויש מקנת כסף נימול לח' כיצד לקח שפחה מעוברת ואח"כ ילדה זהו מקנת כסף הנימול לח' לקח שפחה וולדה עמה זהו מקנת כסף הנימול לא'. ויש יליד בית הנימול לח' כיצד לקח שפחה ונתעברה אצלו וילדה זהו יליד בית הנימול לח' ר' חמא אומר ילדה ואח"כ הטבילה זהו יליד בית הנימול לא' הטבילה ואח"כ ילדה זהו יליד בית הנימול לח' ות"ק לא שני ליה בין הטבילה ואח"כ ילדה ובין ילדה ואח"כ הטבילה דאע"ג דאין אמו טמאה נימול לח' ע"כ. פרש"י יש יליד בית נימול לח'. תרי קראי כתיבי ביליד בית ומקנת כסף חד כתיב בי' ח' וחד לא כתיב בי' ח' (בראשית י"ז:י"ג) המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך ולא מפרש בי' לח' ימים וכתיב (שם) ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם יליד בית ומקנת כסף ומסתברא דהאי דמפרש בי' ח' היינו היכא דדמי לישראל מעליא שנולד בביתו של ישראל משקנאה דדומיא דלכם בעינן דכתיב בהאי קרא ימול לכם כל זכר והדר יליד בית ומקנת כסף הלכך לקח שפחה מעוברת וילדה ה"ז מקנת כסף דגוף שלם הוא במעי אמו וקנאה שנימול לח' דדומיי דלכם שנולד ברשותו של ישראל. לקח שפחה וולדה עמה שכבר ילדתו אע"פ שלא עברו עליו ח' ללידתו מלו מיד כדכתיב המול ימול דלאו דומיא דלכם הוא. לקח שפמה ונתעברה אצלו. לא הוי עובר מקנת כסף אלא יליד בית נימול לח' דדומיא דלכם הוא ולקמן מפרש יליד בית נימול לא' אליבא דת"ק. רב חמא אמר הטבילה לשם עבדות וחלה עניה שם תורת שפחת ישראל דנתחייבה בכל מצות שהאשה חייבת בהן והוי טמאה לידה זהו יליד בית שנימול לח' ילדה והטבילה זהו יליד בית שנימול לא' דכל שאין אמו טמאה לידה אין ממתין לו לח' כרב אסי ע"כ.

ומעתה הדבר ברור מ"ש כאן גר נימול לעולם לח' טעות הדפוס הוא ואדרבה בסוגיא דיבמות מוכח דמלין אותו מיד דבהדיא קתני התם קיבל מלין אותו מיד והכי קי"ל בש"ע סי' רס"ח וכן תמה הב"י בסי' הנ"ל על מ"ש הרמב"ם פ"א מהי' מילה גר שנכנס לקהל ישראל חייב מילה תחלה. ואם מל כשהוא עובד כוכבים צריך להטיף ממנו דם ברית ביום ח' שנתגייר עכ"ל וכתב עליו הב"י ועל מה שהצריך הטפת דם ברית ביום ח' יש לתמוה דהיכן מצינו בגר שיצטרך ביום ח' אדרבה אמרי' קבל מלין אותו מיד משום דשהוי מצוה לא משהינן וז"ע עכ"ל הב"יא"כ מוכח דליכא מאן דס"ל בגר דמלין לח'. ואף הרמב"ם לא קאמר רק בהטפת דם ברית וגם בזה לא קי"ל הכי וא"כ האיך קתני הכא גבי גר דלפעמים נימול לח'. לכן נראה דכצ"ל הגי' בהלכה זו גר נימול לעולם לא'. ויליד בית נימול לא' ונימול לח' הא כיצד עד שלא טבלה אמו נולד בן נימול בן יומו כו' וזהו ממש כדעת רב חמא במס' שבת שהבאתי לעיל דקאמר ילדה ואח"כ הטבילה זהו יליד בית הנימול לא' הטבילה ואח"כ ילדה זהו יליד בית הנימול לח'. אכן אנן לא קי"ל הכי אלא כת"ק דר"ח מפליג בין אמו טמאה לידה לאינה טמאה ומשכחת לה יליד בית נימול לא' כדמפרש ר"י התם בלוקח שפחה לעוברה וכ"כ בש"ע סי' רס"ז ס"א וע' בב"י שהאריך בדברי הרמב"ם בדין זה:

הלכה ב

הלכה ב' והלכה ג'. הנהו תרי הלכות מישיך שייכי להדדי וכן איתא במס' שבת דף קל"ה ע"א ר"א הקפר אומר לא נחלקו ב"ש וב"ה על נולד כשהוא מהול שצריך להטיף ממנו ד"ב על מה נחלקו לחלל עליו השבת בש"א מחללין עליו את השבת ובה"א א"מ עליו את השבת ומשמע לגמ' דהכא לר"א הקפר ליכא חילוק בין תינוק לגר אע"ג דבגמ' הנ"ל לעיל מניה מפליג רשב"א בין תינוק לגר אבל ר' מתיא בן חרש ס"ל דליכא חילוק וע"ש בתוס' ד"ה לא נחלקו שמחולקין עם הלכות גדולות והביא הטור בסי' רס"ח ומסקנתו בשם אביו הרא"ש ז"ל דליכא חילוק אלא בין בתינוק שנולד מהול ובין גר שנתגייר מהול צריך להטיף מהן ד"ב וא"מ עליהן השבת ועבב"י סי' רס"ו והיינו כגמ' דהכא. ומ"ש בהלכה ב' גר שנתגייר מהול ר"ל ערבי וגבעוני מהול. ומ"ש או ספק שנולד מהול. הלשון ספק הוא דוחק ונ"ל שכצ"ל גר שנתגייר מהול או נולד מהול ואפשר ליישבו משום דנולד מהול הוי ספק ערלה כבושה ומש"ה נקט לשון ספק וה"פ או ספק ומהו הספק שנ"מ והוי ספק ערלה כבושה כדאיתא בשבת דף קל"ה ע"א וע"ש:

הלכה ד

עבד שטבל כו'. ביבמות דף מ"ה ע"ב א"ר חמא בר גוריא א"ר הלוקח עבד מן העובד כוכבים וקדם וטבל לשם ב"ח קנה עצמו בן חורין מ"ט לעובד כוכבים גופה לא קני ליי מאי דקני ליי הוא דמקנה ליי לישראל וכיון דקדים וטבל לשם ב"ח אפקעי' לשעבודי' כדרבא דאמר רבא חמץ והקדש ושחרור מפקיעין מידי שעבוד מתיב רב חסדא מעשה בבלוריא הגיורת שקדמה עבדי' וטבלו לפני' ובא מעשה לפני חכמים ואמרו קנו עצמן ב"ח לפני' אין לאחריה לא אמר רבא לפני' בין בסתם בין במפורש לאחריה במפורש אין בסתם לא. פרש"י עובד כוכבים גופא לא קני עובד כוכבים לא קנאה לגופא של זה מתחלה כדאמר לקמן ולא הם קונין זה מזה: לפני' אין לפי שהן גרים והיא עובדת כוכבים ועובד כוכבים לישראל לא קנה לגופיה:לאחרי' לא אלמא גבי ישראל אמרי' קנה עבד עצמו ב"ח:

בין בסתם. שלא פי' הרי אנו טובלין לשם ב"ח:

במפורש. כדר"ח בר גוריא כדקתני וקדם וטבל לשם ב"ח עכ"ל ומעתה פי' הלכה זו מבואר הא דקתני עבד שטבל לפני רבו כו' מיירי בשעה שקנה אותו מן הנכרי טבל עצמו לשם ב"ח קנה עצמו ב"ח כדמפרש רבא טעמא דנכרי ל"ק ליה לגופו של עבד וכיון דטבל עצמו לשם ב'ח אפקיע לשעבוד. או די"ל דהכא מיירי בנכרי שבא להתגייר עם עבדו וקדם העבד וטבל עצמו קודם לרבו קנה עצמו נ"ח ומיירי אפי' בסתמא וכ"כ הטור סי' רס"ז הלוקח עבד מן העובד כוכבים אין הגוף קנויה לו עד שיטבול לשם עבדות הלכך אם קדם וטבל עצמו לשם ב"ח ה"ה ב"ח:

מעשה בבלוריא כו'. זהו אתיא בין לרבא ובין לר"ח לרבא הא דקתני לפני' ב"ח מיירי אפילו בסתם כיון שטבלו קודם שטבלה היא את עצמה ועדיין נכרי' היא וקנה עצמן ב"ח אפי' בסתמא ואלו שטבלו לאחריה ואז היא כבר ישראלית ומש"ה בסתמא ל"ק עצמן ב"ח. ולר"ח אתיא כפשטא לפניה ב"ח. ולאחריה משועבדין אפי' כשטבלו לשם ב"ח והכי מבואר במכילתא פ' בא ר' נתן אומר שאין ת"ל המול לו אלא לרבות את העבד שטבל לפני רבו שיצא ב"ח מעשה בבלוריא שטבלו מקצת שפחותיה לפניה ומקצת לאחריה ובא מעשה לפני חכמים ואמרו את שטבלו לפניה ב"ח ואותן שטבלו לאחריה משועבדות עכ"ל. ופי' המפרש למכילתא וז"ל עבד שטבל לפני רבו שהיה רבו מגייר עצמו ועבד שלו טבל עצמו לשם גרות קודם לרבו ה"ה ב"ח והטעם מפורש ביבמות דאין קנין לנכרי וגופו של זה לא קנויה לנכרי ואח"כ כשרבו מגייר עצמו כבר יצא לחירות. בלוריא גיורת היתה ונתגיירה שפחותיה עמה וקצתם טבלו קודם לה ואמרו חכמים

אלו שטבלו קודם לה ב"ח לפי שאין קנין לעובד כוכבים וכיון שטבלו קודם לה יוצאין לחירות עכ"ל וזהו ממש כמו שפירשתי לברייתא דהכא:

הלכה ה

כשם שישראל נכנסין כו'. במסכת כריתות דף ט' ע"א ככם כגר יהיה לכם רא"א ככם כאבותיכם מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים אף הם לא יכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים. ושם אמר מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה כו' בשלמא מילה דכתיב כי מולים היו כל העם היוצאים א"נ מהכא ואעבור עליך וארא מתבוססת בדמיך ואומר לך בדמייך חיי כו' הרצאת דמים דכתיב וישלח את נערי ב"י אלא טבילה מנ"ל דכתיב ויקח משה חצי הדם ויזרק על העם ואין הזאה בלא טבילה ופירש"י כל העם היוצאין בשעת יציאתן מלו. בדמייך חיי. דם פסח ודם מילה. הרצאת דמים על המזבח וכ"כ הרמב"ם ריש פי"ג מהא"ב וסיים שם ומהו קרבן הגר עולת בהמה או שתי תורים או שני בני יונה ושניהם עולות ובזה"ז שאין שם קרבן צריך מילה וטבילה וכשיבנה בהמ"ק יביא קרבן עכ"ל. וזהו שכתוב כאן שנים מעכבין דהיינו מילה וטבילה מעכבת וכ"כ הרמב"ם בפי' הנזכר דאינו גר עד שימול ויטבול והא דקתני הכא ואי אינו מעכב. דהיינו הקרבן אינו מעכב:

רא"א גר שנתגייר כו'. גם זה מבואר בגמרא הנ"ל דף ט' ע"א ת"ר גר בזה"ז צריך שיפרוש רובע לקינו אר"ש כבר נמנו עליו ריב"ז ובטלה מפני התקלה. רש"י צריך שיפריש רובע דינר לקינו. דלכשיבנה בהמ"ק יביא קן דאמרינן לעיל דצריך קרבן וקרבן פחות מרונע א"א להפריש דאין מצוי קן פחות מרובע כדאמרי' במתני' ועמדו קינין ברבעתים אבל פחות לא אפשר:

מפני התקלה. שלא יהנה ממנו עכ"ל. וא"כ הא דקתני הכא רש"א א"צ ר"ל שאינו רשאי והכי קי"ל שם בגמ' דהלכתא כר"ש וכ"כ בפרק הנ"ל:

הלכה ו

הלכה ו' והלכה ז' שני הלכות הללו מבוארין בגמרא דיבמות דף מ"ח ע"ב אלא שיש בהן איזה שינוי גרסאות והכי איתא שם תני ר' חנניא בנו של ר"ג אומר מפני מה גרים בזה"ז מעונים ויסורין באין עליהן מפני שלא קיימו ז' מצות ב"נ ר' יוסי אומר גר שנתגייר כקטן שנולד דמי אלא מפני מה מעונין מפני שאין בקיאין בדקדוקי מצות כישראל אבא חנן אומר משום ר"א לפי שאין עושין מאהבה אלא מיראה אחרים אומרים מפני ששהו עצמן להכנס תחת כנפי השכינה א"ר אבהו ואיתימא ר"ח מאי קרא ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלמה מעם ה' אלהי ישראל אשר באת לחסות תחת כנפיו. **רש"י**: שלא קיימו

שבעה מצות בעודן עובדי כוכבים ועד השתא לא איפרעו מנייהו דפורענות גנוזה להן לע"ל אבל כשמתגיירין נפרעין מהן כדי למרק חובתן:

כקטן שנולד. ואינו נענש על שעבר:

מיראה. מיראת גיהנם והפורעניות האמורה עליהם:

אשר באת שמיהרת ולא איחרת עכ"ל. ולפ"ז נ"ל דבהלכה צ"ל הגירסא איפכא דרי"י אמר נפרעין מן הגרים ורי יוסי אמר אין נפרעין דהא בהדיא א"ר יוסי בגמ' גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ואינו נענש על שעבר והכא קאמר דנפרעין מן הגרים משמע דנענשין על העבר א"ו דגרסי' איפכא. ומה דאיתא הכא דרחב"ג ס"ל הטעם דמעונין מפני שהן מחשבין כו' היינו כדעת האחרים בגמ' הנ"ל מפני ששהו עצמן. וע"ז מקשה בגמ' דהכא אלו ממון הן כדבריך ר"ל לטעמך דאמרת מפני ששהו עצמן וא"כ אין החטא גדול כ"כ והיה די להם על עון זה בעונש ממון אבל מ"ט נענשין בגופן וע"ז מסיק הטעם מפני ז' מצות וכפי' רש"י שם גם בזה הגי' דהכא אינו מיושב דבגמרא קאמר רחב"ג תחלה מפני ז' מצות ואחרים אומרים לפי ששהו והכא משמע דכל זה מדברי רחב"ג והוא מותיב והוא מפרק וטוב להגיה כאן אחרים אומרים מפני מה גרים מעונין מפני שהן מחשבין והיינו ששהו עצמן וע"ז הקשה להם רחב"ג אלו ממון הן כדבריך כו' וע"ז מסי' רחב"ג הטעם מפני ז' מצות והיינו כמו דס"ל לרחב"ג בגמ' ולא ס"ל לרחב"ג דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי. ועם זה נתיישב לי מדרש תמוה במגלת רות וז"ל ישלם ה' פעליך ותהי משכורתך שלמה מעם ה' אלהי ישראל א"ר חסא אשר באת לחסות תחת כנפיו ע"כ. והמדרש הזה אין לו שחר דמאי חידש ר"ח כי לא הביא רק סיפא דקרא ומה יתן ומה יוסיף עליו ועיין בסוף ספר פרשת דרכים שמיישב מדרש זה בטוב טעם. אמנם עם גמ' הנ"ל נ"ל ליישב מדרש הזה בטוב דקשיא לבעל המדרש הא דקאמר בועז לרות ישלם ה' פעליך ותהי משכורתך שלימה כו' משמע שתהא טוב להם בעוה"ז ובעוה"ב ולא תהא מעונה כלל בעוה"ז עז"ק הא הגרים מעונין בזה"ז. ע"ז בא ר"ח במתק דבריו ליישב קושיא זו והביא סיפא דקרא אשר באת לחסות תחת כנפיו ופרש"י בגמרא הנ"ל אשר באת משמע שמיהרת ולא איחרת מש"ה תהא משכורתה שלימה מעם ה' בעל הרחמים בלי תערובת דין כלל לפי דר"ח ס"ל כדעת האחרים בגמ' דטעמא דגרים מעונין לפי ששהו לבוא וטעם זה לא שייך אצל רות לפי שמיהרה לבוא ודוק:

פרק ג

הלכה א

איזהו גר תושב כו'. מבואר במס' ע"ז דף ס"ד ע"ב רק דהתם קתני איפכא מהא דקאמר ר"י הכא. והכי תנא שם דר"י סבר איזהו גר תושב כל שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז וחכ"א כל שקבל עליו ז' מצות ואחרים אומרים זהו גר אוכל נבלות ומקיים כל מצות האמורות בתורה חוץ מאיסור נבילות. ולכאורה נראה דגי' הגמ' דהכא ט"ס הוא וצ"ל בדברי ר' יהודה זהו אוכל נבילות ומקיים כל התורה דהא בהדיא כתיב גבי נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה וס"ל לר"י דברים ככתבן מוכח מהתם דג"ת אוכל נבלות והיכא קאמר הכא ר"י דג"ת הוי כל שאינו אוכל נבלות אע"כ צ"ל כמ"ש דגרס הכא בדברי ר"י כל שאוכל נבלות והיינו כדעת האחרים במסכת ע"ז:

הלכה ב

רוקו ומושבו כו'. פשוט הוא דקי"ל דנכרים הן כזבין וכן מ"ש ויינו טהור. מבואר בגמרא הנ"ל שהבאתי לעיני דקתני התם שמנו כיינו ומקשה בגמרא שמנו ס"ד שמן מי קא הוי יי"נ אלא יינו כשמנו ופרש"י דמותר בהנאה כשמנו וקודם שהותר השמן באכילה קאי אבל כשתיה אסור:

ועובר על בל תונו כו'. ר"ל שאסור להונו ואסור לעושקו והכי איתא בהדיא בירושלמי דיבמות ר"פ הערל אלא במקום דקתני הכא ועובר על בל תלין קתני בירושלמי וגולה על ידו כישראל. ולכאורה נראה טפי כגי' הירושלמי דבהדיא איתא במסכת ב"מ דף קי"א ע"א גר תושב יש בו משום ביומו תתן שכרו ואין בו משום לא תלין פעולת שכיר כו' לכ"נ כגי' הירושלמי. או דצריכין להגיה במקום בל תלין צ"ל לא תבוא עליו השמש והיינו כגי' הש"ס דב"מ:

הלכה ג

לא מלווין אותו כו'. טעות הניכר יש כאן דבהדיא איתא בפ' איזהו נשך (בבא מציעא דף ע' ע"ב) לווין מהן ומלווין אותן ברבית וכן בג"ת וכ"כ הרמב"ם בפ"ה מהל' מלוה ולוה. ומבואר יותר במסכת הנ"ל דף ע"א כתיב וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך וחי אחיך עמך ורמינהו לווין מהן ומלווין אותן ברבית וכן בגר תושב ארנב"י מי כתיב אל תקח מאתם מאתו כתיב מישראל פרש"י ד"ה מאתו כתיב אאחיך קאי וכי כתיב ג"ת לענין וחי עמך כתיב שאתה מצווה להחיותו ע"כ. מכל זה מוכח דכצ"ל הכא מלווין אותו ולווין ממנו ברבית:

הלכה ד

אין מושיבין כו'. מבואר בספרי והובא במ"י פ' כי תצא וז"ל לא תסגיר עבד אל אדוניו מכאן אמרו המוכר עבדו לעובד כוכבים או לח"ל יצא ב"ח אשר ינצל אליך מעם אדוניו לרבות ג"ת. עמך ישב ולא בעיר עצמו בקרבך ולא בספר. במקום אשר יבחר במקום שפרנסתו יוצא כו'. בטוב לו מנוה הרע לנוה היפה. לא תוננו זה הונאת דברים ע"כ:

הלכה ה

כל ערוה כו'. וזהו כדעת ר"מ אלי'בא דר"א במס' סנהדרין נ"ח ע"א דס"ל דב"נ אין מצווין רק על חייבי כריתות ולא על חייבי מיתות ב"ד. והא דקתני הכא אין הגרים מצווין עליה' יתבאר בסמוך בהלכה וי"ו:

הלכה ו

הא כיצד כו'. להבין הלכה זו צריכין להציע גמרא דסנהדרין כי נפלו טעיות רבות בהלכה זו. והכי איתא בסנהדרין דף נ"ז ע"ב והא תניא גר שהיה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה יש לו שאר האם ואין לו שאר האב הא כיצד נשא אחותו מן האם יוציא ומן האב יקיים אחות האב מן האם יוציא מן האב יקיים אחות האם מן האם יוציא אחות האם מן האב רמ"א יוציא וחכ"א יקיים שהי' רמ"א כל ערוה שהיה משום שאר האם יוציא משום שאר האב יקיים:

רש"י. שהורתו שלא בקדושה. וכל גר שנתגייר כקטן שנולד עכשיו בלא אב וקרובים דמי ואין עליו קורבה מקודם לכן ומיהו רבנן הוא דגזר עליהם בכל האסורות לו בהיותו נכרי שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה הלכך נשא אחותו מן האם שנולדה קודם שנתגיירה אמו ונתגיירה עם אמו ונשאה זה משהגדיל יוציא דאחותו היא ולא גרע מב"נ ומדרבנן שלא יאמרו כו' קסבר ר"מ אחותו מן האם אסורה לב"נ ואפי' אחות אביו מן האם ואחות אמו מן האב ויליף לה מעל כן יעזוב איש את אביו ואת אמו דאביו זה אחות אביו ואמו זהו אחות אמו כדדריש ליה ר"א לקמן בשמעתין: מן האב יקיים דלא נאסר איסור אחוה בב"נ אלא מן האם דכתיב וגם אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי אלמא בת האב שריא להו בת האם לא שרי להו:

רמ"א יוציא. גזירה משום אחותו מן האם דכיון דשם צד שאר האם כאן אע"ג דמן האב היא אי שרית ליה אתיא למימר אין לגר אפי' שאר האם ואתיא למישרי אפי' אחות מן האם וכ"ש אחות אמו ואחות אביו מן האם:

וחכ"א יקיים כו' ולא גזרינן כו' עכ"ל רש"י ז"ל ועפ"ז יתבאר הא דקתני הכא באחות אמו ובאחותו מן האם דפליגי ר"מ ורבנן ע"כ ליתא דבשאר האם כ"ע מודו דיוציא כיון

דאסורים לב"נ א"כ שייך שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה אלא ודאי כצ"ל בהלכה זו נשא אחות אמו מן האם יוציא והיינו אחות אמו מן האם יוציא לכ"ע. אחות האם מן האב רמ"א יוציא וחכ"א יקיים והיינו ממש כגי' הגמרא דסנהדרין דר"מ גזר משום אחותו מן האם כיון דאיכא צד שאר האם וחכמים לא גזרו ומ"ש כאן יקיים אחד מהן ט"ס הוא אלא כצ"ל וחכמים אומרים יקיים ושגירא דלישנא דמסכת סנהדרין נקט לה דקתני התם נשא אשה ובתה יוציא אחת ויקיים אחת:

הלכה ז

ישראל שבא כו'. תיבת ישראל טעות דמוכח הוא. חדא דישראל שבא על עובדת כוכבים אינו חייב מיתת ב"ד. ועוד מה ענין ישראל להכא דהא במסכת זאת דיני גרים אתא לאשמעינן אלא וודאי כצ"ל עובד כוכבים הבא על בת עובד כוכבים כו'. והכי איתא להדיא בסנהדרין דף נ"ז ע"ב כל ערוה שב"ד של ישראל ממיתין עליהן ב"נ מוזהרין עליהן אין ב"ד של ישראל ממיתין עליהן אין ב"נ מוזהרין עליהן דברי ר"מ וחכ"א הרבה עריות יש שאין בי"ד של ישראל ממיתין עליהן וב"נ מוזהרין עליהן בא על עריות ישראל נידון בדיני ישראל בא על עריוה ב"נ נידון בדיני ב"נ ואנו אין לנו אלא נערה המאורסה בלבד פרש"י אין ב"ד של ישראל ממיתין עליהם כגון חייבי כריתות אחותו ואחות אביו ואחות אמו ואשת אחיו ואשת אחי אביו ואחות אשתו:

אין ב"נ מוזהרין עליהן. כדמפרש לקמן דר"מ אליבא דר"ע אמרה דנפקי ליה עריות בב"נ מעל כן יעזוב איש כו' והתם חייבי מיתות כתיבי:

הרבה עריות יש. כגון כל ח"כ ב"נ מוזהרין עליה דלרבנן איתרבי ב"נ מאיש איש לכל האמור בפרשה ור"מ לא דריש איש איש לרבויי:בא על עריות ישראל עבריות עריות ב"נ עובדת כוכבים:ואנו אין לנו שיהא ב"נ חילוק בין ישראלית לעובדת כוכבים אלא נערה המאורסה משום דלדידהו לית להו קטלינן להו בקטלא דידן עכ"ל:

הרי מבואר דחלוקא זאת בין ישראלית לעובדת כוכבים לא איירי אלא בעובד כוכבים התם איכא חילוק בבא על עריות דידן או על עריות דידהו. לכ"נ דה"ג הכא עובד כוכבים שבא על בת עובדי כוכבים כו' ואין להקשות אכתי מאי אתא לאשמעי' הכא דיני עובד כוכבים. דאפשר ליישבו כיון דבהלכה ו' קתני כל ערוה שחייבין עליה מיתות ב"ד וס"ל דב"נ אין מצווין עלי ח"כ קתני נמי חילוק זה בין בא על עריות ישראל לבא על עריות עובדת כוכבים:

הלכה ח

גר שמת כו'. דקי"ל גר שנתגייר כקטן שנולד דמי וא"כ בניו שנתגיירו עמו אין יורשין ומש"ה הוי נכסיו הפקר והכי איתא בקדושין דף י"ז גר את הגר אינו יורש אביו לא מד"ת ולא מד"ס דתניא לוה מעות מן הגר שנתגיירו בניו עמו לא יחזיר לבניו ואם החזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו:

אם היו העבדים פקחין נקנין במשיכה. לכאורה אין הבנה לזה האיך תליא משיכה בעבדים פקחין. וכן הא דקתני מפני שאמרו כו' מאי נתינת טעם הוא ע"ז דנקנין במשיכה. ועוד שהוא היפוך האמת דקי"ל נכסים שאין להם אחריות אין נקנין בחזקה אלא במשיכה כדאיתא בקדושין דף כ"ו להדיא במתני' לכנ"ל דכצ"ל נכסיו הפקר ועבדיו ב"ח ואם היו עבדים קטנים במשיכה מפני שאמרו נכסים שאין להם אחריות נקנין במשיכה. וה"פ דאיתא בקדושין דף כ"ב ע"ב דעבד קטן נקנה במשיכה כבהמה ואפי' קראו ובא לו קנייה משא"כ בעבד גדול שהלך לדעת עצמו לא מהני קראו ובא לו. וקי"ל נמי במס' גיטין דף ל"ט גר שמת והניח עבדים גדולים וקטנים גדולים יצאו ב"ח קטנים כל הקודם בהן זכה. והיינו כדעת אבא שאול שם והכי קי"ל. וא"כ ה"פ גר שמת כו' נכסיו הפקר ועבדיו ב"ח והיינו בגדולים ואם היו העבדים קטנים נקנין במשיכה מפני שאמרו נכסים שאין להם אחריות נקנין במשיכה ועבדים קטנים הוי כמו נכסים שאין להם אחריות כדאיתא במס' קדושין שהבאתי לעיל ועפ"ז עולה הלכה זו כהוגן:

הלכה ט

ר"א אומר לא זו בלבד כו'. קאי אהא דלעיל דקתני המחזיק בנכסי הגר קנה או במשיכה או בחזקה. דהיינו נעל וגדר ופרץ כל שהוא. וע"ז אמר ר"א לא זו בלבד דחזקה קנה אלא אפי' הילוך קני בנכסי הגר וחכ"א לא קני בהילוך אלא עד שיחזיק והכי איתא נמי בפי' בתוספתא פרק שני דב"ב. רק דהתם לא גרס ולא זו בלבד וטעם פלוגתייהו מפורש במס' ב"ב דף ק' ע"א דאיתא התם אמר ר' אלעזר מ"ט דר"א דכתיב קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה ורבנן התם משום חביבותא דא"י הא דקאמר לי' הכי כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו. פרש"י ד"ה כדי שיהא נוח לכבוש דהו"ל כיורשין ולא כגזלנין ולא יהא רשות לשטן לקטרג ולא פתחון פה למדה"ד:

הלכה י

זה בא מן הדרום כו'. בתוספתא דב"ב גרסינן הכי. הלך בה בין לארכה בין לרחבה קנה הלכו בה שנים זה קנה מקום הילוכו וזה קנה מקום הילוכו דברי ר"א וחכ"א שניהם לא קנו עד שיחזיקו עכ"ל. והיינו ממש כמו דקתני הכא:

הלכה יא

היה עליו כתובת אשה כו'. דין זה לא מצאתי בגמרא ובפוסקים. ואפשר לפרש ע"פ מ"ש בש"ע ח"מ סימן ער"ה גר שמת והיה משכון הגר ביד ישראל ובא ישראל והחזיק בו קנה הראשון נגד מעותיו והאחד קנה השאר ע"כ וא"כ י"ל דה"פ הכא אם היה עליו כתובת אשה ואמרה האשם אלו שלי ואלו לכתובתי ר"ל שהחזיקה תחלה בשאר נכסים ואח"כ אמרה ואלו לכתובתי זכתה בכל. אבל נטלה תחלה כתובתה ואח"כ בא אחר והחזיק בשאר נכסים אין לה רק כתובתה. וכן הדין גבי ב"ח כנ"ל:

הלכה יג

היו לו ב' עבדים כו'. דרישא מיירי בעבדים קטנים שאין להם להחזיק בעצמן מש"ה אם בא אחר ואמר עבדים הללו והצאן שלי הרי אלו שלו:

היו העבדים פקחין. ר"ל גדולים שיש להם יד לזכות בעצמן יכולים לומר אנו ב"ח והצאן שלנו דאנו קודמין לכל לזכות בעצמינו ויצאו ב"ח ואח"כ זכה בצאן והכי איתא במסכת גיטין דף ל"ט כמ"ש לעיל בהלכה ח' וכ"כ הטור בי"ד סימן רס"ז:

פרק ד

הלכה א

פרק זה ממש כל הענין מוזכר בגמרא ובמדרשים ורוב פרק זה מבואר במכילתא פרשת משפטים ובמדרש ילקוט פרשת משפטים ובמדבר רבה פרשת ח'. ואפס קצהו מבואר במסכת ב"מ. רק מאחר שהמסכת הזאת משובשת בגרסאות לכן אבאר מתוך המדרשות הגי' אמיתיות:

וגר לא תונו כו'. במכילתא גרסי' הכי שלא אמר לו אמש היית עובד לבל קורס נבו והרי חזירים בין שיניך ואתה מדבר מילין כנגדי וכצ"ל כאן:

ומניין להונאתו וכו'. גם זה גירסא מבוררת יותר במכילתא הנ"ל והכי גרסי' התם ומניין שאם הוניתו שהוא יכול להונך תלמוד לומר וגר לא תונו מכאן אמר ר' נתן מום שבך אל תאמר לחברך. ופי' המפרש למכילתא ומניין שמלבד הלאו שעובר שגם לו לגנאי יחשב שתשובות הגר בצדו ת"ל וגר לא תונה וכו' כי גרים הייתם בארן מצרים וא"כ גם הוא יכול להשיבך כיוצא בו:

הלכה ב

לפי שסורו רע. יצר הרע שהוא שר שלו רע הוא. פירוש אחר שסורו רע. כלומר שאר אדם אף אם סר מן הדרך נוח לשוב על ידי פיתוי דברים אבל גר כיון שסר מן הדרך

שוב אינו חוזר על ידי פיתוי דברים שסורו רע ואינו חוזר. פי' אחר שסורו רע כלומר מפני שסר מרע מע"ז ובא לכלל ישראל על כן ראוי לחפות עליו ולקרבו וכענין שאמר בועז אשר באת לחסות תחת כנפיו כל זה בפירוש למכילתא פרשת משפטים [וע' רש"י קדושין פ"ב א' הוריות י"ג א']:

הלכה ג

חביבין הגרים שבכל מקום מכנין אותן בשם ישראל שנאמר אהבתי וגו'. מסיפא דקרא דייק דכתיב יעקב אשר בחרתי אלו הגרים כדלקמן בסוף הפרק. זה יקרא בשם יעקב אלו הגרים. או י"ל דסמיך אסיפא דקרא דכתיב זרע אברהם. מתנות כהונה בפרשת במדבר פרשה ח':

ונאמר אהבה בישראל. כצ"ל נאמר אהבה בישראל ונאמר אהבה בגרים. וכן הגירסא במכילתא ובמ"ר:

נקראו ישראל עבדים כו'. חסר כאן בבא אחת וכן צ"ל נקראו בני ישראל עבדים שנאמר כי לי בני ישראל עבדים ונקראו הגרים עבדים שנאמר ולאהבה את שם ה' להיות לו לעבדים. וכן גי' נמי במכילתא ויליף ליה מרישא דקרא דכתיב ובני נכר הנלווים אל ה' דמיירי בגרים וכתיב בתריה להיות לו לעבדים הרי דגרים נקראו עבדים: כתיב בגרים רצון דכתיב עולותיהם וכו'. סמיך נמי על הא דכתיב לעיל מיניה ובני נכר הנלווים על ה' דקאי על הגרים:

אלא הקב"ה. היה עמו ובא עד שהגיע וכו'. במכילתא גרסינן הכי לפיכך גלגל המקום עמו עד שהגיע לצ"ט שנה וכו':

היה בא"י ואמר גר אני וכו'. יתבאר מגמרא דיבמות דף מ"ו ע"ב ת"ר מי שבא ואמר גר אני יכול יקבלנו ת"ל אך במוחזק לך בא ועדיו מניין ת"ל וכי יגור אתך גר בארצכם אין לי אלא בארץ בח"ל מניין ת"ל אתך בכל מקום שאתך א"כ מה ת"ל בארץ בארץ צריך להביא ראיה בח"ל אין צריך להביא ראיה דברי ר"י וחכ"א בין בארץ בין בח"ל צריך להביא ראיה. רש"י. יכול מקבלין אותו. ולא נצריכנה טיפת דם ברית וטבילה:

בא ועדיו עמו. מנין שנאמן. ת"ל וכי יגור מ"מ. ולקמן פריך כיון דעדיו עמו פשיטא מי בעי קרא:

צריך להביא ראיה שבבית דין נתגייר שמא גבעוני מהול הוא ומשום שבתא דארץ ישראל הוא דקאמר הכי ומשקר. ע"כ הגמרא ורש"י. וכתבו תוספות שם בד"ה במוחזק לך. אומר ר"ת דוקא בידעינן דהוי עובד כוכבים מעיקרא דאי לא ידעינן מהימן דאי בעי אמר ישראל ע"כ. וכ"כ הרא"ש והטור והש"ע דאם לא ידעינן מעולם שהיה עובד כוכבים

ובא ואמר נתגיירתי בא"י נאמן אבל לא בח"ל והטעם כ' הרב המגיד פי"ג מהל' איסורי ביאה בא"י כיון דרוב ישראל נאמן במיגו דאי בעי אמר ישראל אני משא"כ בח"ל ע"כ. ועפ"ז מבואר הלכה זו. דהכא מיירי בלא ידעי' מקודם שהיה עובד כוכבים ומש"ה בא"י נאמן בלא עדים משא"כ בח"ל וזהו ממש כדברי הר"ת והרא"ש והטור והיינו בחביבתא דא"ל:

שנא' בל יאמר שכן חליתי. סמיך אסיפא דקרא בישעיה ל"ג דכתיב בתריה העם היושב בה נשוא עון והכי איתא נמי בסוף מסכת כתובות:

וכן אתה מוצא בד' כיתות. קאי אהא דלעיל דאיירי מחביבותא דגרים לפני המקום ב"ה על זה קאמר וכן אתה מוצא בד' כיתות אחת מהנה הן המה הגרים:

שנאמר זה יאמר וכו'. כצ"ל שנאמר זה יאמר לה' אני וזה יקרא בשם יעקב וזה יכתוב ידו לה' ובשם ישראל יכנה זה יאמר לה' אני זהו שכולו למקום. וזה יקרא בשם יעקב אלו גרי הצדק. וזה יכתוב ידו לה' אלו בעלי תשובה. ובשם ישראל יכנה אלו יראי שמים. וכן הגירסא במכילתא ובילקוט פרשת משפטים ובישעיה מ"ד ויליף לה מדכתיב ד' לשונות מהאי קרא דמיירי מארבע כיתות וכל הד' כיתות מרומזים בפסוק זה יאמר לה' אני קאי על צדיק גמור. וזה יקרא בשם יעקב משמע עכשיו בא להתגייר ועד עתה לא היה בשם יעקב. וזה יכתוב ידו לה' קאי על בעלי תשובה שמעתה יכתוב ידו לה'. ובשם ישראל יכנה אלו יראי שמים. ומכנין אותן בשם ישראל דחשוב משם יעקב כאשר האריך בענין מהר"ם אלשיך זצ"ל כמה פעמים דכשאין ישראל עושין רצונו של מקום מכונין בשם יעקב. וכשעושין רצונו מכונין בשם ישראל: